

ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ
СПОМЕН НА
ЧЕТИРДЕСЕТГОДИШНАТА
МИ ПИСАТЕЛСКА
ДЕЯТЕЛНОСТ

chitanka.info

Роден [съм] в Търново на 1827 през ноемврия. На 19 съм кръстен, а на 17 январ. 1828 съм останал без майка.

На 1832, малък още, са ме дали на даскала, за да не преча на мащеха си у дома, най-напред на куция даскал (Димитрий Попов Дряновчанин), първия български учител в Търново; но защото той имаше много ученици, а място нямаше, то след месец нещо съм минал при новия български даскал, Стойка абаджията. В три години и половина аз бях свършил вече курса на тогавашното черковно учение, като захванах от панакидата с ръкописни букви и срички, от *аз, земля, ер* — на буквар, после наустница, псалтир, светче и апостол. Но защото четях свободно каквато черковна книга ми паднеше, караха ме да уча наизуст от наустницата двете павечерки и сапсалото (ексапсалмо) или шестте молитви утрени, от светчето двата акатиста, молитвите към св. причащение и на сон грядущи, от псалтира първа и 17 катизма и аз ги учих и изучих и тъй бях стигнал на книгата на дъното според тогавашното у нас понятие за учението.

Към края на 1835 баща ми купи чрез Велча Болтаджията или Джамджията (Завераджията изпосле) от един поп из с. Тъмниско, на сев.-изток при Търново, една вета славянска граматика при даскал Петка Габровчето на Пецовото училище в Габровский тогава хан (днес Дряновский). При всичките трудни и нескгодни обстоятелства за баща ми през тая година на въстанието в Търново, в което се оказа да е бил намесен и той, аз следувах да уча славянската си граматика и да давам ухо, като се говореше в училището, че ще колим турците, а после да тичам и да заничам как бесят българите. Баща ми бега тогава, на къде ходи, та се кри по Тревненско, но като го не потърсиха, и той се завърна. Подир малко хвана да върлува и чумата в Търново.

С няколко други челяди от Търново ние побягнахме от чумата на с. Фидабей, или Фидов чифлик. Тук при селския поп и даскал йеромонах Серафим аз се запознах донейде с черковната литература. Освен всичките служебни черковни книги, които имах на разположение, аз намерих при поп Серафима една славянска библия и един тримесечен пролог. Тия последните книги бяха най-любимото ми занимание през зимата и не само че четях и канерхах всичко в черква, ами сказвах и сказания в черква всеки празник и всяка неделя от „Софрония“ и „Амартолон сотирия“, като се качах за по-високо по

троновете, от които един път паднах и си сцепих многоучената глава и я носих доста време вързана.

Напролет на 1837 ме заведе баща ми в Трявна и ме остави да се уча и три месеца учих там при даскал Димитра Самоводчанина (сега поп Димитър, протонотарий при Търновската митрополия).

През лятото, като се завърнах в Търново, почнах да уча при Петка Еленчанина (изпосле поп Петко) пак славянска граматика и черковно пение; а наскоро изпосле отидох при даскала Ивана Мерданчанина на самоводския пазар, белградски ученик, който освен славянска граматика предаваше ни и някакво челоуекословие (антропология), после от него пък едно друго — при хаджи Захария Старозагорчанина (изпосле Княжеский), който беше дошел от Габрово и учеше в училището на Габровския хан, и най-после при даскал Пеня Давидов, Лесковчанина, в Преображенский метох. Около пет години наред при тия високоучени господа аз продължавах да уча и учих все славянска граматика и все склонение именителний и родителний и по нещо превод от славянски на славянобългарски. Но по-главната ми учебна храна беше, дето четях постоянно и прочел бях в това временно разстояние всичките библиотеки на манастирите около Търново, а най-вече на манастира „Св. Преображене“, която се считаше за най-богата и пълна уж. Тия книги ми доставяше баща ми и те бяха повечето с черковно съдържание: пролози, жития на светиите през годината, сочиненията на св. Ефрем Сирий, св. Йоан Лествичник, св. Димитрия Ростовски и други книги някои книги, като „Добротолубие“, „Бароний“, „Кормчий“ и някои ръкописни дамаскини от миналото столетие, все пак черковно съдържание, сказания за второ пришествие, житието на св. Мария Египтянка и други такива. Не считам излишно да спомена тука, че в това време аз много дирех и исках да прочета пак славянската библия, но св. отци от „Св. Преображене“, дето имаше тая книга, не ми я даваха и казваха на баща ми, че не било добро да чета библията в такава млада възраст, защото имало в ней съблазнителни истории; а пък аз грешний бях я чел, както по-горе казах, още в по-млада възраст.

Подробните разкази за това мое калугерско възпитание и славянобългарско учение са доста любопитни за състоянието на нашите училища и изобщо за учението по онова време; но за това аз

разправям по-обстойно в автобиографията си, а тука ще спомена само за един случай от ученичеството ми при даскал Пеня, случай, който съдействува да вземе учението ми една друга посока.

Брат Пеню, или даскал Пеню, беше роднина на някои от калугерите в „Св. Преображене“ и сам бе калугерски чирак. Учил се беше в Свищов при Христаки Дупничанина, беше малко като болничав, затова и зиме, и лете ходеше с един голям, дълъг кожух и не излизаше твърде повън, а стоеше повече в одаята си затворен, да го не хване вятърът, ушите му бяха всякога запушени с памук. Природно беше остроумен, хитър и скритен, а нравствено — такъв, дето казва Петър Станчов, шарлатанджа и голям лакомник за пари. Баща ми му плащаше по 20 гр. В месец да ме учи на славянска граматика, но той всеки месец почти все се делекаше с него да му плаща по 25 гроша като другите и правеше разни шмекерии, за да изкара пари: постоянно се оплакваше, че много пари похарчил за наука в Свищов, като плащал по 50 гр. В месеца, което обаче не се оказа да е истина. Ние бяхме при него от по-горний край 8 ученика и всички други освен мене бяха големи и възрастни, те се приготвяха за учители. По димитровден на 1840 от съучениците ми четиримата отидоха даскали по селата, двамата отидоха до Свищов да се учат, а при даскал Пеня останах само аз и Христо Драганов, един от по-големите ми другари и по-слабите съученици.

Даскал Пеню искаше да ни слее с по-долний клас, да учим пак склонение, когато сам той от понапред, като искаше да задържи и другите ни другари, казваше, че от Димитровден насетне щял да вземе да ни предава *съгласе*, или съгласуване на думите, което тогава се считаше като особна наука от словосъчененето, синтаксис и някаква си нова антропология, затова и останалият ми другар искаше да напусне, а че подструваше и мене да напусна или да постоянствуваме да принудим учителя да ни предава каквото ни се вричаше от по-напред. Аз се изплаках на баща си, че даскалът иска да ме повърне в по-долний клас, да уча пак склонение, а пък аз склонение уча пет години и мисля, че го знам вече. Баща ми не ми каза нищо, но на сутринта ме поведе, че при даскал Пеня.

Беше рано още и брат Пеню стоеше в душната си стаичка и до него на възглавницата имаше турен един топъл симид.

— А бе, даскале — започна баща ми, — нашият хлапак казва, че искаш да го снемеш в по-долния клас да учи пак и занаяпред склонение ли казвате, какво го казвате; той казва, че шест години все склонение учил и го знаел вече.

— Може... ама да го знае, както трябва и както се пада, съмнявам се — каза даскал Пеню.

Баща ми ме погледна и каза:

— Ти какво ще речеш?

— Колкото за склонение по граматиката, аз се не съмнявам, че го зная — рекох аз самоуверено.

— Пеца, ама не се хвали, ти нали знаеш, че „господ похвалника не го търпи“ — ми каза даскал Пеню.

— Не се хваля аз, ама казвам, че склонение уча стана от пет години повече, и мисля, че съм го научил; защото не срещам в книгите някоя дума, която да не зная каква част слова е, как се скланя или спряга — отговорих аз малко по-свенливо.

— Добре я, можем да видим, „тука баба, тука трап“ — и се позамисли, после ме попита: — Думата аз коя част на слова е?

— Местоимение — отговорих.

— Ама не аз и ти, ами аз, буки, веди коя част слова са? Как ще ги склониш или спрегнеш?

Аз попремеслих на ума си и видях, че нито буки, нито веди не прилягат да се склонят или спрегнат, дойде ми на ум, че те може да са несклоняеми, и в същото време премислих пък да не бъдат и неправилни; ама нали в граматиката не помнех да съм срещал за тях нещо, не смеях да кажа какво са и за да не сбъркам, къснеех да отговоря.

— Кажи де, нали знаеш? — продума даскал Пеню.

Тая ирония съвсем ме смути и раздразни.

— Види ми се — рекох аз насилено, — че те не ще се скланят, нито спрягат, ама не съм домислил още да не бъдат от неправилните. В граматиката нищо не се поменува за това и вие нищо не сте ни казвали, та затова се двоя и не мога да кажа наздраво каква част са.

— А че туйто я, не можеш да определиш каква част са, а да не можеш нещо, ще каже да не го знаеш.

На тези думи аз кипнах още повече и казах сърдито вече:

— Питай ме от която книга щеш за нещо и виж не зная ли? Що ме питаш отвън?

— Как отвън — обади се брат Пеню, — в коя книга знаеш да няма буки, веди. Всичките книги не са ли с тия букви писани? Кажи да видим.

— Писани са, ама граматиката не разгледва отделните букви, тя разгледва думите; ти що ме питаш за буквите?

— Как, ами названието на буквите не е ли част слова? Ти искаш да те питам, което знаеш, а че не съм аз глупав като тебе да се хвалиш, че всичко знаеш; ето на, че не знаеш. Много симид ще ядеш ти още, доде научиш всичко в граматиката по склонението — прибави безпощадний учител и с тия думи той посегна, та взе отпреде си симида, отчупи половината и ми го подаваше.

— Топъл симид, макар и половина, не беше нещо за презиране по онова време и то бе от редките облаги за мене в делничен ден, но аз се не поддадох на изкушението, не взех симида, изскочих присрамен и ядосан и това беше, не отидох вече при даскал Пеня.

Какво са приказвали те по-нататък с баща ми, то ми е неизвестно. Но аз знаех, че баща ми не обичаше тогоз човека за лицемерието му и за лакомството му за пари, и от думите, които чух да казваше на мащеха ми, като ѝ разправяше за случката, можех да узная толкоз само: „М... то, той само за айлъка си се грижи!“

* * *

Неделя не склучи подир това, баща ми ме заведе на гръцкото училище, в алилодидактикото. Тука аз, при поп Марина от Арбанаси, започнах правилно да уча по гръцки: четене, писане, смятане, което в българските училища не виждах. В тях, в българските училища, на четмо се учехме ние по книга и изуств до омръзване, писмо самоуко си пописвахме сегиз-тогиз, а пък аритметика, тая вяра, не виждах в училището и аз не знаех освен значението на църковните цифри. Учениците, които идеха отвън, от селата, знаеха по нещо си ръкам, четиритях действия и един други се учеха в училището, ама аз не кабулях да ида да ме учат тия, които са дошли от село, и считах го като ненужно учение, защото си мислех, че ако да е нужно и потребно,

учителите ми щяха да ме учат, а те може и поради малката ми възраст да ми не давали да уча това, което учеха момчетата, когато щяха да напуцат училището.

Нещо в шест месеца аз минах в елиникото при Панайта Рашеоглу (изпосле Панарет Погонианский, бивший български владика в Букурещ), при когото учих около три месеца. Трудно ми беше май да следувам с другарите си, които настигнах, защото не знаех да говоря още добре гръцки, но не оставах назад и доста добре съм отивал, както ми казуваха. Не можех лесно да привикна със съучениците си в гръцкото училище, особно в елинското, дето бяха повече от болярската махала, особено с тия, които се гърчееха, затова гледах кога да изляза от гръцкото училище и да ида на българското, дето бяха повечето мои от малък другари. С някои от тях ние бяхме съставили чета или шайка, с която от ревност по развиваната тогава българщина ходехме по черквите, та крадахме и криехме гръцките черковни книги, за да не могат да четат по гръцки, както още четяха дотогава. Някой от тези мои другари белким се сумясва, та ми открадва и скрива учебниците ми, на които учех гръцки, вързани, както ги носех с поша, за да се не уча по гръцки и да се не погърча. И тъй аз нямаше на какво да уча, баща ми не можеше да ми достави отведнъж други учебници, а за да не ходя да се губя, той ме даде да се уча турски при един ходжа.

* * *

Този ходжа беше смирен един и много добър човечец, училището му беше в бабукцийската стара чаршия над колямата джамия; той имаше до 15 други ученици, малки, но проклети турчета. Какво си не теглех от тях, кога излезеше ходжата навън, а особено пуканката ми или шубарата ми, която тогава носех; тя ходеше от къоше на къоше, та метеше училищната стая. Едно ако я оставяше, друго я подземаше. Както и да е, при този ходжа аз изучих началната супара, после елхамсупарись и трябваше да започна мусаф, а мусаф няхах. Мусафите бяха ръкописни и даваха се от 150 до 300 гроша, а баща ми си нямаше леснината тая година да брои толкова пари наведнъж и аз преговарях елхама неделя-две, доде да ми намери баща ми мусаф. Най-после баща ми намери един мусаф от един свой познаница турчин и го

взе на двойно условие — или да го заплати 200 гр. В четири месеца, или да дава кирия по пет гроша в месец, докогато уча на него, като се предполагаше, че година и половина най-много може да го свърша, т.е. да го изуча. Това последното условие беше по-изгодно за баща ми, но то имаше друго неудобство. Турчинът заяви, че мусафът бил на майка му и че скланяла да го отстъпи под условие да ходя веднъж и дважд в неделята да ми показва и тя сама, защото искала да има и тя своята част в себапа на изучаването ми по турски. Баща ми склони, като мислеше, че това ще да е предлог, за да може да си нагледва книгата — пазя ли я, или я злоупотребявам — и като знаеше турската наклонност изобщо върху себапа по такива работи, даде ми воля и ми поръча да ходя при старата кадъна веднъж-дважд в неделята, инак строго ми заръча да вардя мусафа и аз, като ходех при ходжата, на отиване и повече на връщане отбивах се по някога при старата тая кадъна. Тя ми показваше, което учех на мусафа, а освен това вадеше, та ми показваше и други книги с някакви арабски молитви, даваше ми още кога блажна халвица, кога кадаиф, кога овощие някакво, та ме задобряваше и примамваше да ходя по-често при нея, което аз наченах и да правя, т.е. да ходя при нея 3–4 пъти и повече в неделята. А тя, проклетата вещица, ето какъв скандал смятала да направи с мене. Между арабските книжлета, на които ми показваше, имало и такива, които според турското суеверие не подобавало да ги чете гяурин или ако ги четял, то трябвало непременно да приеме турската вяра, а тя ме учеше, а че ме и караше да ги казвам и да ги чета пред ходжата. Аз, без да зная или да се усъмня в нещо за това, един ден, като давах урок на ходжата, извадих едно от тия книжлета и за да му се похваля, че мога и по други книги да чета и каквото не съм учил уж.

Горкият ходжа ме поизгледа зачуден и после ми каза малко троснато: „Кой ти е показвал това? Това не се чете и който ти показвал, не е знаил и криво ти показвал.“ И ми взе тия книжлета. Тоя добър мюсюлманин и почтен човек ходил още през този ден при баща ми да го пита при кого другиго ходя аз да ми показва и разправил му белким за случая. От този час баща ми не ме пусна вече да стъпя при старата кадъна, а след два или три дена ме спря да не ходя вече и при ходжата.

* * *

Това беше на 1842 през пролетта. До тогава аз бях учил турски, гръцки и твърде много славянски, а български не знаех о особено не можех да пиша, защото твърде малко бях писал, за да не кажа, че никак не бях писал. Български книги нямаше тогава много и колкото имаше, ние ги нямахме всите. Едничките български книги, що имахме домашни, те бяха „Софрония“ и „Амартолон сотирия“. А както се знае, най-старото създание „Софрония“ не е по чист български говор, а пък „Амартолон сотирия“ беше на едно шопско (кратовско) наречие, такова, каквото само арнаутите халваджии приказваха по нас и ние едва ли не го наричахме арнаутско; то ми се виждаше странно някак и по славянобългарските ми тогава предубеждения аз го намирах твърде просташко и нехубаво. Други български книги бях виждал тогава у чужди — буквара на П. Берон, или „Рибний буквар“, както го тогава наричахме, „Цветосъбранието“ на Кипиловский от вехтий и новий завет и „Кратката св. История“ на В. Ненов, но като мене такъв дълбок славист, както се считах на онова време, и просвещял в черковната литература, можеше ли да ме задоволят такива отривки? „Рибний буквар“ само прочетох веднъж и дважд от любопитното му за мене тогава съдържание, а „Софрония“ и „Амартолон сотирия“ не ми се четяха вече, но принуден бях всяка вечер да чета от тях по нещо на баща си, за да го приспивам.

От преставането ми да уча турски аз седях две-три недели празен и нямах занятие. Тогава под влиянието на книгите, които бях прочел, а най-много на Ефрема Сирина и на Алфавит Духовний аз бях взел да мисля да ставам калугер. В това време баща ми ми беше купил житието на св. Алексия човека божий от Огняновича. Тая книжка толкова бях обикнал, щото я носех все в джоба си, та я четях и по нейното настроение сторих да бягам от баща си в Св. Гора и скрих се от него най-напред в един манастир — Присовский — да се приготвя за по-далечното бягане; ала баща ми ме подири, намери и повърна в Търново.

* * *

За да не стоя празен, като се завърнах в Търново, баща ми ми донесе една ръкописна българска история да я чета и да я препиша.

Прочитането на тая история, която беше препис от отец Паисиевата, развее донейде калугерската мъгла от мислите ми и възроди в мене друг мерак. Досега аз мислех едностранчиво как да спася душата си, а след прочитането на тая история аз взех да мисля как да можа да спася народа си, т.е. как да му вдъхна чувства родолюбиви и патриотически. Занимаването с преписването на тая история даде друго направление на моите желания и на дейността ми. От най-напред тя стана причина да се сближа с последния от съучениците си при даскал Пеня — Христо Драганова; той беше 4–5 години по-голям от мене, по-малко начитан, но умееше да пише много хубави черковни слова, като печатани; седял бе вече и шест месеца учител в Търново на Долна махала, та беше се повечко практикувал. Нему аз обадох за тая история и го поканих да я препише и той, като беше празен в това време, на драго сърце прие и тъй заловихме се да я преписуваме.

Нещо около три месеци^[1] под ръководството на Драганова аз се упражних да пиша по черковний шрифт; преписахме историята. Наставаше вече есен, когато К. Фотинов посети Търново; поради историята ний се запознахме с него. Той носеше от Стара Загора друг един ръкопис българска история, не същата като отец Паисиевата, а по-кратка; но имаше някои работи повече, отколкото в отец Паисиевата история, особено в началото и в края. В няколко дена ние преписахме това, що имаше повече в старозагорския ръкопис, и под мое ръководство, като по-начитан, ние сглобихме и съставихме от двата ръкописа една история и с нея ний двамата с Драганова станахме първите проповедници на българщината, т.е. на българската история, в Търново, ходехме един на една страна, а друг на друга страна да я четем и проповядваме, обикновено же аз между казанджийския еснаф и бакалите около казанджиите, а той — на Долна махала по табаците. Първото и прямо следствие от тая наша проповед беше споразумяването между казанджиите и табаците в Търново да оградят порутената в долна махала църква „Св. Димитрия“, а второ, дето ний с него се добихме да ни изпратят в Свищов да се учим. За мене вече баща ми се обеща да плаща, а също издействува и за Драганова да му се плаща от казанджийския еснаф по 40 гр. В месец, които получаваше чрез баща си^[2].

* * *

В дълбока есен на 1843 ние двама с Драганова се упътихме пешком — че на Свищов, установихме се в гръцкото тогава наричано училище в Горната махала по желанието на баща ми, който искаше при славянски да продължавам да уча и гръцки. На онова време обикновено ходеха в Свищов да учат славянски при уя. Хр. Павлович, който като бивш калугер в Рилски манастир беше опитен и практичен славист. Но той вземаше от външните ученици особена заплата, която ние не бяхме в състояние да плащаме. Освен това он, Хр. Павлович, беше сам главен учител и не пристигаше да бъде изправен към учениците си. Училището в Горната махала беше много по-наредено от това време. Ем. Васкидов (даскал Манолаки) управляваше училището и предаваше гръцки. Костанда някой си, одески грък, преподаваше елински и френски и сефте тогава бяха въвели и славянски език, който се предаваше от уч. Кост. Теодорова, свищовец, когото това училище беше възпитавало и учило нарочно за тази цел в Будапеща. Аз считах тая мисъл на баща си едно честито вдъхновение, за моето минало, защото както бях подготвен, ако бяхме отишли в Долната махала при уч. Хр. Павлович, твърде бе възможно да изляза и аз такъв някакъв кешиш-бозмасъ софта като брат Пеня, без да имам колко-годе по-нови и по-широки възгледи върху човечеството от ония плесенявали калугерски душеспасителни теории.

Със средствата, които ни се доставяха, ние се поминувахме в училището твърде скудно и бедно; само 90 гроша за двама души в месец бяха и за онова време твърде недостатъчни. С 18 лева на месец и с нищо повече ние се поддържахме за храна, като бяхме принудени от тях пак да си купуваме бели книги и мастило за преписване на уроците си. Живеехме в училището и за да не плащаме кирия и за дърва, задължили се бяхме да палим собите в училището и при светенето на собите учехме уроците си, защото не ни оставаха пари за свещи, а видело или газ тогава нямаше. За ядене разпоредили се бяхме и купувахме си симид само, за да го ядем без гозба, и него купувахме на три дни баят за по-евтин и като престояваше, че по спореше. Неделен и празничен ден си купувахме само по за 20 пари маслинки или пестилец, та се посблажвахме с гозбица от най-напред, а по-изпосле

бяхме взели да показваме на свищовските съученици, да ги приготвяме в уроците им или да им преписваме нещо, за което ни доносваха учениците кога червен лук, кога праз лук, понякога армия или мъстовина (маджун), та си похапвахме, а варена гозбица твърде рядко виждахме, и то само в редки случаи. Имаше един шоп от врачанските села, в планината, крупен един иедур момък, слуга в училището, да сече дърва и да носи вода, но той рядко се прибираще вечер и твърде късно в училището: ходеше повече да задирия ратайкинците по махалата и сегиз-тогиз принасяше ни и той разни ястия, които му доставяха неговите приятелки скришом от господарите си.

Учението си в Свищов ние започнахме пак от славянска граматика при учителя К. Теодорова, който беше донесъл от Будапеща ръкописна една действително хубава и по-систематична граматика, която ни казваше учителят, та преписахме и учехме наизуст, и това бе то учението ни по славянски. Мене беше ми вече омръзнала тази пуста славянска граматика и аз бях се предал повече на гръцки език, превод на български при даскал Манолакия. Славянския си уч. К. Теодорова аз скоро понагрозих, защото го видях и познах, че иска да шарлатанствува с преподаването на славянски език и ни измайваше, а, напротив, уч. Манолакия за неговата разговорчивост и откритост обичах и почитах като баща и като препоръчан до него от най-напред аз се не забавих да му се оплача за обидата, която ни стана чрез това, като успях да му се похваля с голямата си начетеност на славянски.

Учител Манолакия не ми даде лице от най-напред и каза, че уч. Костаки е учил при много добри славенисти и знае, ама не [е] още практикувал, а за да ме изобличи уж и обезусти, той ме накара, като съм тъй провещял на славянски, да напиша едно похвално слово за три светители на славянски и да го кажа науст.

В 1842, тогава, когато преписувахме с Драагнова този ръкопис и го съставихме в едно с отец Паисиевата история, аз тогава не отбирах и не забележвах тези работи, но когато втория път го видях и ми го поклати Ал. Екзарх, аз тогава си припомних, че и първият от Стара Загора ръкопис у Фотинова беше същият, писан някак по-грамотно и по-художествено от отец Паисиевата история, която при всичкия си славяноболгарски, калугерски стил не се отдалечаваше от простия и разбирания от народа език, а езикът на Старозагорския ръкопис се

възвишаваше на много места до чисто славянски стил и в много приличаше на стила на Неофита Хилендарца, сравняван с неговата „Мати България“ и други някои негови книги, особено же с дългото негово предисловие на пространния му катехизис, печатан в Белград, мисля по-рано от 1835. Тъй що аз си позволявам да мисля, че този ръкопис на българската история ще да е от отца Неогита Бозвели или от него съставен, или от него преписан, особено же краткото предисловие и прибавокът, второто разорение на България. Отец Неофит е живял в Стара Загора и може би той да е оставил в този град тая ръкописна история. За това може би да знае нещо повече Ал. Екзарх, отде е взел той този ръкопис, що ми поклони в Цариград, отде е донесен в Стара Загора, кой я е най-напред пренесъл и кой го е преписвал. Аз от Фотинова толкоз помня само, че той, като минал през Стара Загора да събира спомоществатели за географията си, намерил този ръкопис и 16 дена се бавил, доде му я препишат, а от него я преписвахме ние, та допълнихме отец Паисиевата история.

Когато на 42 ние проповядвахме в Търново, обадиха се два още ръкописа от българската история. Един в Дряново, у брат Георгия, учител на 1836 в Габровския хан наедно с даскал Петка Габровчето за по-малките момчета, а после поп и иконом в Дряново. Тя като че беше, доколкото помня, препис на отец Паисиевата, но имаше прибавление и продължение за турските царе до Селима III.

Аз сега не помня какво беше това прибавление, както и съдържанието, а като му го искахме да го препишем, то той отказа да ни го даде. Другият ръкопис бе съвсем отделен и много по-кратка българска история се обади у Гавриила Зографски, таксидиотин по онова време в Търново. Тая история произвеждаше българите от страната на кимврите и кимерияните, по-нататък съдържанието не помня. На 1842 отец Гавриил щеше да ми я даде, ама беше я дал някому другиму по селата да я чете, после аз заминах за Свищов. На 1843, като се завърнах в Търново, аз я подирях, но отец Гавриил беше го убил кашарят в с. Килифарево, а историята какво е станала, не се знае, аз поне не зная.

Сглобената от нас с Драганова история, преписана в два екземпляра, моя ръкопис тогава още аз бях дал на поп Кирияка гърбавия на брата му, който живееше в Букурещ, тоя мой ръкопис изгоря уж, но в 1880 аз свършено ненадейно видях това мое също

ръкописание в Софийската библиотека, между книгите на Браилското дружество. Как е попаднало у дружеството, аз никак не знам как да си обясня. Ръкописа на Драганова ние взехме със себе си в Свищов, дадохме го на учителя Христати Дупничанина и го молахме да я поправи и печата. И от тая сглобена наша история е скратеният печатан Царственик.

[1] Като става дума за българска история, не виждам за излишно да поразправа по-подробно каквото зная за тая част. Ръкописа, който ми донесе баща ми най-напред, беше го взел от приятеля си Стоенча В. Ахртар, а нему бе донесен той от Елена. Той бе преписан от друг ръкопис в Котел с предисловие от отца Паисия, дето се разправа защо и как съставил той тая българска история. Еленският препис беше подвързан заедно с друга една книга, печатана в Будин, в която имаше печатани всички гербове на някогашните славянски и други държави. Имаше още в края и няколко ликове от славянски светии, особено сръбски и български, а на гербовете опред имаше по 4 стиха на славянски език и тя захващаше, както и другите ръкописи на отец Паисиевата история от краля Батоя, като произвеждаше името на българите от р. Волга. Другият ръкопис, който К. Фотинов донесе от Стара Загора, захващаше много по-отнапред, от славянски някои кралеви в Илирик, и произвеждаше името на българите от краля им Болга. Този същия ръкопис нещо подир 25 години и повече видях у Александра Екзарха, добре преписан и хубаво подвързан с алтън варак по листовете и по корите. В това време Ал. Екзарх ми я поклони и тоя ръкопис изгоря с другите ми книги при разорението на Стара Загора във войната на 1877. ↑

[2] Христо Драганов от Търново, последният от съучениците ми при даскал Пеня. Като напуснах аз славянската граматика, напуснал и той и тогава по настояването на отца Неофит Хилендарца, който бе тогаз протосингер при гръцкия владика Неофита, станал учител български на Долна махала, но когато владиката Неофит прогони отца Неофита, то погрижил се да отстрани и Драганова от българското учителство на Долна махала и така той ходил празен дотогава, когато го аз поканих да преписваме историята и после отидохме на Свищов. Той беше едно превъзходно момче; лично бе, хубавец и много скромен, самовъзпитан, но високо нравствен; аз бях по-малък и по-дяволит, и по

зачеклица от него. Той беше мирен и мълчалив, с първо виждане изглеждаше като глупав, защото не обичаше много и напразно да говори и да се препира; но когато беше убеден в нещо, за убежденията си не само се препираше, но готов беше и да се бие, и да се жертвува. Докле бяхме при даскал Пеня, той го наричаше Йосиф и прекрасния Йосиф, а мене, защото бях малък такъв и завързляк, титуливаше ме с прозвището Закхей. Баща ми, като се зазнай с него, когато преписувахме историята, обикнал бе и много му благоволяше, затова и много се постара да му издействува от еснафа помощ, за да се учи. На 1843 през лятото той отиде в Русе за учител, тамо се оженил, после се помина доста млад. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.